

ZANDHAGEDISSEN GESPOT TIJDENS HET EIEREN INGRAVEN

Annie Zuiderwijk

In de zomer van 2006 waren zandhagedis vrouwtjes opzichtig bezig met het ingraven van eieren gedurende de maand juni. We hebben op verschillende plaatsen in de duinen en in Overijssel vrouwtjes actief zien graven, waarvan enkele foto's. Ineke Schaars uit Stokkum-Didam heeft het voortplantingsproces van zandhagedissen op haar traject intensief gevolgd. Ze heeft zandhagedissen eind april zien paren; ongeveer zes weken later, tussen 4 en 18 juni heeft ze vrouwtjes eieren zien ingraven. En op 21 en 22 juli heeft ze de eerste jonkies boven de grond zien komen. Om te beginnen enkele stukjes tekst en foto's uit haar e-mails:

Op 18-juni-06, schreef I. Schaars:

"Ik heb mooie waarnemingen gedaan de laatste 2 weken van eitjes leggende vrouwtjes. Ursula en ik hebben zeker 15 vrouwtjes zien graven en in de holletjes zien liggen leggen. Gisteren vonden we naast een holletje een eitje. Waarschijnlijk is ze verstoord. We hebben de nestjes goed genoteerd en gefotografeerd en ik hoop een keer te kunnen zien dat er jongen uit komen.

Ook heb ik een bijna compleet velletje gevonden; rug en buik met de achterpootjes en teentjes er nog aan. Echt prachtig. Er is een holletje dat door hagedissen en een grote pad wordt gebruikt, soms zitten ze er met zijn drieën in. Ik heb begin mei verschillende paringen gezien en nu, ongeveer 6 weken later worden de eitjes gelegd."

Dit zijn foto's van Ineke Schaars. Het vrouwtje heeft een holletje gegraven en heeft zich omgedraaid, zodat haar kopje in de opening van het nest te zien is. Onder zijn twee jongen te zien die uit de grond kruipen.

Op 24-jul-06, schreef I. Schaars:

"Op 21 en 22 juli heb ik, na ruim 2 weken wachten, gelukkig jonge zandhagedissen uit het nest zien kruipen. Ik heb meer dan 30 uren in de hete zon liggen wachten en had de moed al bijna opgegeven, maar ja de aanhouder wint. In totaal heb ik tien jonkies uit het nest zien kruipen. Later hebben we 7 lege eitjes in het eerste nest gevonden en in het tweede 23! Waarschijnlijk hebben verschillende vrouwtjes de eitjes bij elkaar gelegd. Het nest met 7 eitjes was 5 juni ingegraven en kwam 21 juli uit, na 46 dagen. Langer dan jij voorspeld had. Het grote nest was (deels) gelegd op 4 juni en kwam op 22 juli uit, na 48 dagen. Deze eitjes lagen ook dieper dan dat van het kleine nest. Bij het grote nest waren 2 uitgangen met ongeveer 6 cm ruimte er tussen. Er was een hagedisje wat van het ene holletje naar het andere ging. Ze kwamen er heel rustig uit dus ik heb het goed kunnen observeren. Op een gegeven moment kwamen er vier kopjes tegelijkertijd uit. Echt prachtig. Ook kwam er een hagedisje terug uit de struiken en ging weer het holletje in.

Twee keer kroop er een bij mij op de hand en ging er lekker liggen zonnen. We weten nog vijf nesten precies te liggen die later zijn gelegd dus ik ga nog even door.

Groeten van Ineke Schaars."

Oost-Voorne 19 juni 2006, 16:00 uur:
Molshoop tussen kruipwilg. Zandhagedis
graaft zich in om eieren te leggen. Foto: Edo
Goverse.

Oost-Voorne, 19 juni 2006, 17:00 uur:
Het vrouwtje graaft nog steeds. Ze heeft zich al
diverse keren omgedraaid. Je kunt zien dat ze
dik is van de eieren. Foto: Edo Goverse.

Manderheide, 22 juni, 2006, 11:00 uur:
Zandhagedisvrouw verlaat haar nest na het
leggen van eieren. Foto: Ingo Janssen.

“Hakjes in het zand”

In het Voorns Duin bezochten we Han Meerman en zijn traject op 19 juni. Ook hier was het ei-leggen in volle gang. Op flink wat plekken zagen we graafsporen van zandhagedisvrouwtjes. Dat zijn karakteristiek uitziende kuiltjes met ervoor een bergje vers opgegooid zand. Gert-Jan Martens omschreef die kuiltjes ooit met: afdruk van ‘dameshakjes’. Om vier uur ‘s middags rende een vrouwtje vanuit de duindoornvegetatie naar een molshoop tussen kruipwilg en begon daar te graven. Dat hebben we een uurtje gevolgd. Af en toe draaide ze zich om en kwam met haar kop naar boven zitten. Maar dan begon ze weer opnieuw te graven. Dat herhaalde zich enkele keren.

Op 22 juni bezochten we de Manderheide in Overijssel. Een schitterende heide die zeer reptielvriendelijk wordt beheerd door Ruurd van Donkelaar, die bijvoorbeeld ook ei-legplaatsen heeft aangelegd. Op een van die plekken zagen we ‘s morgens om ongeveer 11:00 uur een vrouwtje uit het nest komen waar ze die nacht eieren had gelegd. Het kostte haar zichtbaar moeite om uit het nest te kruipen. Mogelijk was de grond aan elkaar gekleefd door een heftige regenbui die nacht. Op de foto (beneden) wurmt ze zich het nest uit.

Incubatietijd korter bij hogere omgevingstemperatuur

Incubatietijd is het aantal dagen dat nodig is voor het uitkomen van de eieren vanaf het moment dat ze door het vrouwtje gelegd zijn. Strijbosch (1988) vond dat onder experimentele omstandigheden met een constante omgevingstemperatuur van 30°C de incubatietijd 29,9 dagen lang was. Bij 25°C was dat 41,2 dagen; bij 20°C was de incubatietijd 75,1 dagen. Bij een constante temperatuur van 15 en 10°C kwamen de eitjes niet uit.

Referentie: Henk Strijbosch, 1988.

Reproductive biology and conservation of the Sand Lizard. In: Dieter D. Glandt & W. Bischoff, (eds) Biologie und Schutz der Zauneidechse (Lacerta agilis). Mertensiella, Bonn, 1:132-145.

Zie ook: www.opgewarmdnederland.nl

Op deze website is een clip: “Zandhagedis verdubbeld” te zien van een gravend zandhagedis vrouwtje.